

Uchwała z dnia 21 grudnia 2010 r., III CZP 107/10

Sędzia SN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

Sędzia SN Dariusz Zawistowski

Sędzia SA Maria Szulc (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Sławomira P. przy uczestnictwie Moniki C. w sprawie o przymusowe odebranie małoletniego Roberta P., po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 21 grudnia 2010 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu postanowieniem z dnia 22 września 2010 r.:

„1. Czy kuratorowi sądowemu za wykonywanie w trybie art. 598⁶ k.p.c. czynności przymusowego odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką przysługuje ryczałt określony art. 91 ust. 1 pkt 3 oraz 91 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z dnia 12 września 2001 r.), wypłacany za każdą wykonaną czynność

w razie uznania, że ryczałt taki przysługuje;

2. Czy stanowi on wydatek w rozumieniu art. 5 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i na podstawie art. 520 § 2 k.p.c. obowiązek jego zwrotu należy złożyć na uczestnika postępowania obowiązane do wydania osoby?”

podjął uchwałę:

Kuratorowi zawodowemu przysługuje ryczałt określony w art. 91 ust. 1 pkt 3 i art. 91 ust. 2 w związku z art. 91 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. Nr 98, poz. 1071) za czynności zlecone przez sąd na podstawie art. 598⁶ k.p.c. Ryczałt ten stanowi wydatek w rozumieniu art. 5 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.);

odmówił podjęcia uchwały w pozostałym zakresie.

Uzasadnienie

Postanowieniami z dnia 27 maja 2010 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu w sprawie o egzekucję kontaktów z małoletnim Robertem P. postanowił przyznać ryczałtowe wynagrodzenie pięciu kuratorom sądowym, każdemu w kwocie 187,38 zł, obciążając tymi kosztami uczestniczkę Monikę C. Postanowienia te zostały zaskarżone przez dłużniczkę zażaleniami, w których podniosła m.in., że art. 5 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm. – dalej: "u.k.s.c.") nie może stanowić podstawy obciążenia jej kosztami czynności kuratorów podjętymi na podstawie art. 598⁶ k.p.c.

Rozpoznając zażalenie, Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości co do sposobu przyznawania wynagrodzenia kuratorom sądowym uczestniczącym w postępowaniu w sprawie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Obowiązujące przepisy nie precyzują jasno, czy wynagrodzenie z tytułu tych czynności powinno zostać przyznane w ramach wynagrodzenia zasadniczego kuratora (art. 14 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych, Dz.U. Nr 98, poz. 1071 – dalej: "u.k.s."), czy też jako wynagrodzenie ryczałtowe (art. 91 u.k.s.). Wątpliwości te znalazły wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy dotyczy kuratorów sądowych, a więc zarówno kuratorów zawodowych, jak i kuratorów społecznych. Równocześnie jednak przedmiotem postanowień Sądu Rejonowego, a w konsekwencji zażaleń, na tle których przedstawione zostało zagadnienie prawne, jest wyłącznie wynagrodzenie kuratorów zawodowych. Z tego powodu rozpoznanie zagadnienia zostało ograniczone do oceny kwestii ryczałtowego wynagradzania kuratorów zawodowych za czynności podejmowane w postępowaniu o przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

Jak wskazał Sąd Okręgowy, w przepisach regulujących wynagrodzenie kuratora sądowego lub zwrot wydatków w formie ryczałtów za wykonywanie czynności wykraczających poza jego podstawowe obowiązki (art. 14, 90 i 91 u.k.s.) nie ma uregulowania zasad ewentualnego wynagrodzenia kuratora za czynności związane z odebraniem osoby. Ustawą z dnia 19 lipca 2001 r. o zmianie ustawy –

Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 98, poz. 1069) do kodeksu postępowania cywilnego wprowadzony został szczególny tryb postępowania w przedmiocie odebrania osoby, wcześniej należący do postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komorników sądowych. Przekazaniu kompetencji w tym zakresie kuratorom sądowym nie towarzyszyło jednak określenie zasad ich wynagradzania.

Lukę w tym zakresie należy więc uzupełnić przez analogiczne zastosowanie innych regulacji określających sposób wynagradzania kuratorów sądowych, przy czym możliwe są w tym zakresie dwa rozwiązania. Można rozważyć uznanie wynagrodzenia za czynności związane z odebraniem osoby za element zasadniczego wynagrodzenia kuratora, przysługującego mu stosownie do art. 14 u.k.s.c. za czynności należące do jego podstawowych obowiązków wyszczególnionych w art. 11 i 13 u.k.s., albo przyjąć wynagrodzenie ryczałtowe z tytułu szczególnych czynności kuratora, uregulowane w art. 91 ust. 1 pkt 3 w związku z ust. 3 u.k.s. W konsekwencji, rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego wymaga oceny, czy czynności kuratora w ramach postępowania w sprawie o odebranie osoby należą do zakresu zwykłych czynności kuratora, czy też stanowią czynności szczególne, wynagradzane w sposób ryczałtowy.

Na rzecz pierwszego stanowiska przemawia przede wszystkim wykładnia językowa art. 91 ust. 1 pkt 3 u.k.s., zgodnie z którym wynagrodzenie ryczałtowe przysługuje kuratorowi za obecność przy kontaktach rodziców z dziećmi, w ramach wykonania orzeczenia sądu ustalającego te kontakty (art. 58 § 1 i art. 97 § 2 k.r.o.). Z pewnością na podstawie art. 91 ust. 3 w związku z ust. 1 pkt 3 u.k.s. stosowanego wprost kuratorowi zawodowemu nie przysługuje wynagrodzenie ryczałtowe z tytułu udziału w postępowaniu w sprawie odebrania osoby. Należy jednak zauważyć, że czynności podejmowane w ramach postępowania w sprawach o odebranie osoby na podstawie art. 598⁶ k.p.c. oraz § 1 i 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów zawodowych (Dz.U. Nr 112, poz. 1064) mają szczególną doniosłość społeczną, wiążą się bowiem z koniecznością uwzględnienia dobra osoby podlegającej odebraniu. Z tego względu powinien w nich uczestniczyć wyłącznie kurator zawodowy, spełniający podwyższone wymagania w zakresie wykształcenia i innych kwalifikacji, które nie są stawiane kuratorowi społecznemu

(art. 5 ust. 1 i art. 84 ust. 1 u.k.s.). Tylko na podstawie brzmienia art. 91 ust. 1 u.k.s. nie można więc z góry wykluczać, że kuratorowi zawodowemu nie przysługuje wynagrodzenie ryczałtowe, przepis ten bowiem wymienia czynności należące do kompetencji kuratora społecznego, które w dalszej kolejności odniesione zostały do kuratora zawodowego (art. 91 ust. 3 u.k.s.). Katalog ten nie może więc obejmować działań zastrzeżonych do wyłącznej kompetencji kuratora zawodowego.

W obecnym stanie prawnym zdecydowanie przeważają jednak argumenty wskazujące na konieczność przyznania kuratorom wynagrodzenia ryczałowego. Postępowanie w sprawie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką składa się z dwóch faz – rozpoznawczej oraz wykonawczej, w której sąd zleca kuratorowi wykonanie orzeczenia o odebraniu osoby (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 156/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 2). Po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z dnia 19 lipca 2001 r. działania kuratora nie mają charakteru czynności w postępowaniu egzekucyjnym, lecz należą do postępowania opiekuńczego toczącego się według przepisów o postępowaniu nieprocesowym (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08, OSNC 2009, nr 1, poz. 12), co zostało podyktowane przede wszystkim względami humanitarnymi (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 156/06).

Ustawodawca nie wprowadził żadnej dystynkcji między tak ukształtowanym wykonaniem orzeczenia o odebraniu osoby a wykonaniem orzeczenia ustalającego kontakty z dzieckiem (art. 58 § 1 i art. 97 § 2 k.r.o.). W obu wypadkach na rodzicu lub opiekunie dziecka ciążyą podobne obowiązki, polegające na wydaniu, a następnie odprowadzeniu dziecka. Ustawodawca nie różnicuje przy tym odebrania dziecka dokonywanego na stałe lub na czas określony (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1975 r., III CZP 30/75, OSNCP 1976, nr 3, poz. 41 oraz z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08).

W konsekwencji, w ramach wykładni art. 91 ust. 1 pkt 3 u.k.s. należy dojść do wniosku, że również na gruncie tego przepisu nie ma podstaw do różnicowania sytuacji prawnej kuratora w ramach postępowania w przedmiocie kontaktów z dzieckiem oraz w przedmiocie odebrania dziecka. Należy zauważyć, że za tym rozwiązaniem przemawiają także względy funkcjonalne; postępowanie toczące się na podstawie art. 598⁶ k.p.c. wiąże się z regułą z większym nakładem pracy ze

strony biorącego w nim udział kuratora. W związku z tym, z przyznania kuratorom wynagrodzenia ryczałtowego z tytułu obecności w kontaktach z dzieckiem można wyprowadzić wniosek, że takie wynagrodzenie jest należne tym bardziej w razie udziału w postępowaniu w sprawie odebrania dziecka, wymagającym znacznie większego nakładu pracy kuratora.

Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążania pracą kuratora zawodowego (Dz.U. Nr 116, poz. 1100), do standardów pracy kuratora nie należy obecność przy kontaktach rodziców z dziećmi ustalanych przez sąd opiekuńczy. W konsekwencji, wobec przedstawionej wcześniej wykładni pojęcia „kontaktów” rodziców z dzieckiem oraz większej złożoności postępowania w sprawie odebrania dziecka względem postępowania w sprawie wykonania orzeczenia ustalającego kontakty z dzieckiem należy uznać, że udział kuratora w tym postępowaniu także nie mieści się w ramach jego standardowych obowiązków.

Należy także zwrócić uwagę na posłużenie się przez ustawodawcę w art. 91 ust. 1 pkt 3 u.k.s. liczbą mnogą przez wskazanie na udział kuratora w ustalonych przez sąd opiekuńczy „kontaktach” rodziców z dziećmi. Charakter prawny tych kontaktów nie został w tym przepisie sprecyzowany. W orzeczeniu o odebraniu dziecka sąd orzeka równocześnie o zakresie jego kontaktów z rodzicami, z istoty bowiem tego postępowania wynika, że w obecności kuratora dziecko zostaje odebrane jednemu z rodziców i przekazane drugiemu rodzicowi, co znalazło wyraz w art. 598⁹ k.p.c., wymagającym udziału w czynności odebrania uprawnionego albo osoby lub instytucji przez niego upoważnionej.

Za przyjęciem wynagrodzenia ryczałtowego przemawia także wykładnia językowa art. 598⁶ k.p.c., w którym mowa o „zleceniu” przez sąd kuratorowi przymusowego odebrania osoby. Jeśli czynności te stanowiłyby element zwykłych obowiązków kuratora, ustawodawca posłużyłby się w tym wypadku innym określeniem, które nie wskazywałoby na nadzwyczajny charakter przekazywanych kuratorowi czynności. W konsekwencji, czynności objęte tym zleceniem nie mogą być traktowane jako element standardowych zadań kuratora, a tym samym podstawy ich wynagradzania nie może stanowić art. 13 i 14 u.k.s.

Do analogicznego wniosku prowadzi także systemowy kontekst art. 91 ust. 1 pkt 3 u.k.s., jeżeli bowiem w § 3-10 rozporządzenia z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążania pracą kuratora zawodowego do czynności

mieszczących się poza standardowymi obowiązkami kuratora ustawodawca zaliczył m in. sporządzanie wywiadów środowiskowych i obecność przy kontaktach z dzieckiem, trudno przyjąć, by w zakresie standardowych obowiązków mieściły się czynności związane z wykonaniem orzeczeń o odebraniu dziecka, mające znacznie bardziej złożony i wymagający charakter. Przepisy tego rozporządzenia, określając zakres czynności kuratora rodzinnego, odnoszą się przy tym do pojęcia „kuratora rodzinnego”, nie różnicując sytuacji prawnej kuratorów zawodowych i społecznych. Wymienione czynności, w przypadku kuratora społecznego, wiążą się z ryczałtem, o którym mowa w art. 90 i 91 u.k.s., przy czym w art. 90 jest mowa o ryczałcie za nadzór, zaś w art. 91 za inne określone czynności wykonywane przez kuratora społecznego. Wykładnia systemowa wskazuje zatem, że w przypadku kuratora zawodowego wynagrodzenie przysługuje za wykonywanie obowiązków w zakresie nadzoru określonych w § 2-4 oraz za wykonywanie obowiązków wskazanych w § 5, o czym świadczy słowo „ponadto” użyte w § 5. Za wykonanie zaś obowiązków wskazanych w § 6-10 rozporządzenia przysługuje ryczałt, o którym mowa w art. 91 ust. 1 i 2 w związku z ust. 3 u.k.s.

Z tych powodów należy uznać, że kuratorowi zawodowemu uczestniczącemu w postępowaniu o odebranie osoby przysługuje ryczałt określony w art. 91 ust. 1 pkt 3 i art. 91 ust. 2 w związku z art. 91 ust. 3 u.k.s. za czynności zlecone przez sąd na podstawie art. 598⁶ k.p.c.

Odnosząc się do drugiego zagadnienia należy stwierdzić, że wobec stwierdzenia, iż za udział w postępowaniu w sprawie przymusowego odebrania osoby zawodowy kurator sądowy wynagradzany jest ryczałtem, przyznane mu kwoty stanowią wydatek w rozumieniu art. 5 pkt 9 u.k.s. Do podstawowych reguł językowej wykładni prawa należy konieczność nadawania tym samym terminom wprowadzonym w różnych aktach prawnych tej samej treści, jeżeli szczególnie względy nie przemawiają za różnicowaniem ich znaczenia. Z tego względu pojęcie „ryczałtu należnego kuratorom sądowym” użyte w art. 5 pkt 9 u.k.s. powinno być uznane za odpowiadające treści pojęcia „ryczałtu” przewidzianego w art. 91 u.k.s. Z treści obu aktów prawnych nie wynika przy tym, by wolą ustawodawcy było nadanie temu słowu odmiennego znaczenia w obu tych przepisach.

W pozostałym zakresie udzielenie odpowiedzi nie miało podstaw. Zgodnie z art. 390 § 1 k.p.c., zagadnienie kierowane do Sądu Najwyższego musi mieć charakter prawny, tj. dotyczyć wykładni przepisów prawa materialnego lub

postępowania, nie zaś kwestii stosowania przepisów prawa do konkretnego stanu faktycznego. Sformułowane przez sąd drugiej instancji zagadnienie nie może więc sprowadzać się do pytania, które wymaga dokonania przez Sąd Najwyższy subsumcji lub dokonania wyboru właściwej normy prawnej (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1995 r., III CZP 145/95, nie publ., z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02, „Prokuratura i Prawo” Orzecznictwo 2003, nr 7-8, s. 37 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, nie publ. oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2002 r., III CZP 10/02, nie publ., z dnia 7 września 2005 r., II UZP 8/05, OSNAPUS 2006, nr 15-16, poz. 252, z dnia 21 grudnia 2006 r., III CZP 131/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 152 oraz z dnia 18 października 2007 r., III CZP 85/07, OSNC 2008, nr 10, poz. 113).

Z tych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.